

חבל נחלתו

במזומן עתה. ואעפ"י שהלווה משלם לעצמו כביכול, הדבר מותר מפני שנעשה במכירה. ונראה שהמחאה שלו עצמו אין ראוי למכור, (היינו שיתן המחאה דחויה על מאה וימכרנה לאחר בתשעים במזומן), שאע"פ שהוא עושה זאת בדרך מכירה, למעשה זאת הלואה ברבית נכרית יהודה פט"ו הע' ל"ה, וחכמ"א כלל קמ"ג ס"ח ונקט שזוהי רבית קצוצה].

סימן ל

רבית מוסוית

שאלה

ומקבל מיד את מחיר החפץ בתשלום אחד ממשלחו. השליח מקבל בכך הלואה ע"י המשלח שאת תמורתה הוא ישלם בתשלומים.

1) לכאורה, כיון שהוא ישלם לבעל החנות את אותו סכום שקיבל מהמשלח, אין בכך רבית שהרי אינו משלם יותר ממה שקיבל (ואמנם משלם זאת לאחר זמן מה אולם בכך אין הבדל מכל הלואה). אולם צריך לשים לב שהשליח עשה פעולת שליחות עבור המשלח האם אין בכך רבית, כדוגמת המבקש מחבירו: חרוש בשדי ואתן לך הלואה.

2) במצב השני, הוא התחייב לתשלום גבוה יותר ממה שקיבל, לכאורה זו רבית, הרי הוא קיבל הלואה בגובה מסויים, ומחזיר יותר ממה שקיבל בהרוחת זמן.

משלח ביקש משליח שיקנה עבורו חפץ מסויים בתשלומים. המשלח נתן לשליח את כל הסכום בבת אחת.

האם יש בכך רבית?

במידה והוא ישלם בתשלומים מחיר גבוה יותר מהסכום אותו קיבל מהמשלח האם יש בכך רבית?

תשובה

א. ננתח את המקרה ואח"כ נדון עליו (נתייחס לתשלום כאילו כולו בא מיד שליח למשלח).

השליח הוא שלוחו של המשלח לקנות עבורו. עם הגבתו את החפץ, החפץ נקנה למשלח¹. על התשלומים מתחייב השליח,

1. ניתן היה להבין את המקרה אחרת, ששליח קונה לעצמו ומקנה אח"כ למשלחו. במידה והמצב כן, עד הגעת החפץ ליד משלח הוא באחריותו המלאה של שליח. אחריות זו כוללת מקרי אונס, וכן אם היתה התיקרות פתאומית בין קנייתו מהחנות למכירתו למשלח הוא יכול למוכרו במחיר גבוה. וכמובן שאין כאן רבית מפני שיש כאן שתי עיסקאות שונות. במקרה הנוכחי, נראה שאין זה כך. המשלח הוא שסיכם את המחיר עם החנות והשליח נתבקש לעשות טובה כיון שהוא מגיע למקום ויש לו רכב המתאים להובלה – שיביא למשלח את המכשיר הנמכר. לפי ביאור המקרה למעלה צריך לעיין האם שליח הוא שומר חנם או שומר שכר. מחד הוא אינו מקבל תשלום ישיר שהרי את אותו מחיר שהוא שילם עבור הקניה הוא מקבל מהמשלח, מאידך הרוחת הזמן לתשלום יש בה הנאה מסוימת וצ"ע.

חבל נחלתו

גמילות חסד של השליח למשלח. ובמקום לתת לו מעות משלח בידו ולומר לו קנה עבורי, הוא אמר לו שלם מכיסך ואני אחזיר לך את הוצאתך. וא"כ ההלואה היתה בעיקרה מהשליח למשלח, ורק בגלל שהשליח קנה בתשלומים נוצרה הלואה בין המשלח לשליח. וע"כ דרך זו מותרת.

ג. במקרה השני נראה בפשטות שאי אפשר לטעון שיש כאן שליחות ועשיית טובה בלבד, (כמו במקרה הראשון). במקרה זה המלוה (המשלח) קנה את החפץ במחיר נמוך ומלוה מעות לשליח המשלם עבורם במחיר הגבוה. אולם כבר עוררנו את השאלה שבעצם הרבית לא באה מיד הלווה (השליח) ליד המלוה (המשלח).

וניתן להשוות זאת לאדם הקונה במחיר גבוה עבור עצמו, (ובכך אין איסור רבית, אם מוכר במחיר גבוה בדר"כ, ורק מוזיל למשלמים במזומן), והוא מוכר במחיר נמוך יותר עתה מפני שזקוק למעות.

בספר "תורת רבית" [פ"ח ס"ב] פסק שאסור לעשות כן מפני הערמת רבית ומקורו מדברי הריטב"א המובא בבדק הבית סי' קע"ג. וכן פסק החת"ס [יו"ד סי' קל"ז]. אולם בבית אדם [קל"ט ח'], וכן פסק הגרשז"א במנחת שלמה [ח"א סי' כ"ט] פסקו שדוקא אם אומר זאת הקונה למוכר בפירוש.

אם נדמה זאת למקרה שלנו, ניתן לומר שהשליח-הקונה דידן, קונה עבור עצמו במחיר גבוה ומוכר לאחרים במחיר נמוך

מאידיך הוא אינו נותן את התשלום ליד המלוה, אלא המלוה הלווה והוא מחזיר אותו לאדם שלישי (במקרה הנוכחי חברת האשראי) האם יחשב הדבר כרבית? כמו"כ צריך לעיין האם הרבית היא במכר או בהלואה?

ב. לגבי המקרה הראשון (המחיר בתשלומים שוה למחיר הקניה), במידה והותנה בין השליח למשלחו שבשכר ההתעסקות וההובלה הוא יקבל הלואה בתשלומים הרי זו רבית דאורייתא². כתב הרמב"ם [מלוה ולווה פ"ו ה"א]: "...כללו של דבר כל הלואה בתוספת כל שהוא הרי זו רבית של תורה ויוצאה בדינין. וכן המלוה את חברו והתנה עמו שידור בחצרו בחנם עד שיחזיר לו הלואתו"...

אולם אם לא היה תנאי ביניהם, לכאורה כדי שלא יהיה אבק רבית צריך השליח הלווה לקבל שכר עבור שליחותו ע"מ שלא יהיה בשליחותו אבק רבית. כדברי הרמב"ם [שם ה"ב]: "המלוה את חברו לא ימשוך עבד כדי שיעשה בו מלאכה אע"פ שהעבד יושב ובטל, ולא ידור בחצרו בחנם אע"פ שאין החצר עשויה לשכר ואין דרך בעל החצר להשכיר, ואם דר צריך להעלות לו שכר ואם לא העלה הרי זה אבק רבית לפי שלא התנה עמו שילוהו וידור בחצרו". ואף במקרה דנן הוא נהנה מחברו בשכר הלואתו.

אולם נראה שאין זה אבק רבית. ההלואה נוצרה בדיעבד, וכונת המעשה היה

2. הדיון, ללא התחשבות בכך שהתשלום הוא לא מלווה למלוה.

חבל נחלתו

לגמרי עפ"י שער המלך המובא בפתחי תשובה [סי' ק"ס ס"ק י"ד]: "דכיון דהא דאטרו חזכמים דרך מו"מ היינו משום גזירה שמא יבוא לידי דאורייתא כמ"ש הרמב"ם פ"י איכא למימר דדוקא ברבית הבא מיד הלזה למלוה גזרו דלמא אתי לידי איסור דאורייתא אבל ברבית ע"י שליח דלא אתי לידי איסור דאורייתא לא גזרו".

והנה אם המשלח היה הטורח בכל העיסקה היה הדבר מותר, אמנם כאן השליח הוא הטורח וע"כ יש בכך הערמת רבית [ע"י הכ"א סי' קל"ב ס"ב]. וע"כ לדינא נראה שאין לעשות כן. ועדיין צ"ע.

ה. ובמקרה הראשון, כשמביאים בחשבון את הצד שאין 'ההלואה' באה מיד ליד, נמצא שטורחו של השליח (ואפילו הדבר מותנה מראש) הוא הערמה בלבד וכיון שההלואה שוה בשוה ואין המשלח מקבל מכך כל רווח הדבר מותר.

כיון שנזקק למעות. ולפי"ז יהא עוד צד להקל שהרי זהו מקח ורבית בו היא מדרבנן.

ד. אולם במחשבה נוספת נראה שאין לדמות זאת למקרה המובא ב"תורת רבית". שם הוא קונה לעצמו ומוכר לאחרים. כאן הוא קונה לאחרים – ומקבל הלואה מממשלחו ע"מ להחזירה למוכר.

ועל כן נראה שהמקרה דומה למפייס אחר בממון ע"מ שיתן הלואה (שוה בשוה) לחבירו [סי' ק"ס ס"ג]. אלא שבשונה מהמפייס לאחר כאן הוא קנה מאחר, על מנת שהמוכר ימכור לשלוחו בהמתנת מעות. היינו המשלח קונה מיד המוכר, ומסכם עם המוכר שפלוני ישלם עבור הקנייה בהוספה עבור המתנת מעות. על כך כבר כתב השו"ע [סי' ק"ס סט"ו]: "מותר לומר לחבירו הילך זו ואמור לפלוני שילוני". אף כאן הוא קנה מפלוני ע"מ שאחר יתחייב בתשלום ובהמתנה. וע"כ אולי זה מותר

סימן לא

בנו והוא רבו בכיבוד אב ורב

שיעמוד אביו מפניו? היינו, זה שהוא רבו אינו מבטל את חיובו כבנו, וזה שהוא אביו אינו מבטל את חיובו כתלמיד.

ולכאורה, השאלות אינן תלויות זו בזו; אלא, לגבי כל צד קיימת השאלה בפני עצמה, האם יתחייב בקימה.

אולם, עצם העלאת השאלה כלפי שניהם מלמדת שבכל אופן ישנו עיכוב בין אם רק בהו"א ובין אם אף במסקנה.

ב. אלא שקשה:

הרי שנינו במשנה (בבא מציעא פ"ב מ"א): "אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת.

א. אדם חייב מן התורה בכבוד אביו ובכבוד רבו. השאלה היא מה הדין בהתנגשות בין שני החיובים.

לכאורה, החיובים ההדדיים אינם סותרים זא"ז. היינו: אב שבנו הוא רבו, (זו הדוגמא היחידה), האב חייב כלפי בנו – שהוא רבו – בקימה, והבן חייב כלפי אביו בקימה, ושניהם מצד דיני כיבוד.

אם כן מובנות שאלות הגמרא [קידושין ל"ג ע"ב]:

"איבעיא להו: בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו? ...איבעיא להו: בנו והוא רבו, מהו